

Repliker och kommentarer*

BO JERLSTRÖM

Nödhjälp istället för utvecklingsbistånd?

Gunnar Myrdal har i sin artikel i Ekonomisk Debatt 8/80 avgränsat u-landsproblemet alldeles för snävt, menar Bo Jerlström, som i sin kommentar söker att sätta in u-ländernas problem i sitt internationella sammanhang. Hit hör effekterna av oljeprishöjningarna, direkt och indirekt på u-länderna, den snabbt ökande skuldsättningen för många u-länder liksom långsiktiga problem i den globala livsmedelsförsörjningen.

Jag håller med Gunnar Myrdal om att det hårdnande politiska och ekonomiska klimatet i världen motiverar en översyn av vår bistånds- och u-landspolitik.

Vidare är vi överens om att underutvecklingens politiska aspekter de senaste åren kommit i skymundan. Grundläggande frågor om jordreformer och den utbredda korruptionen utgör självklara element i analysen av underutvecklingens orsaker. Det måste återigen mera

uttalat komma fram i debatten om tex länderval och vårt agerande i internationella organisationer, när det tex gäller att ställa moraliska krav på u-ländernas representanter.

Men Myrdals argument om "den oerhörda nöden bland massorna i tredje världen" och att "den mjuka staten" förblivit mjuk, leder enligt min mening inte automatiskt fram till de nya eller nygamla slutsatser om en förändrad u-landspolitik som han på senare tid presenterat.

Enligt min mening är de slutsatserna alltför ensidigt inriktade på ett enda problem – de fattiga människornas livsmedelsförsörjning. Myrdal skiljer vidare inte ut problemet med avseende på dess globala, regionala, nationella och lokala aspekter.

Dessutom har de en kortsiktig slagsida och är alldeles för ensidigt bilateralt inriktade.

Jag menar att krisen i världsekonomin i högsta grad är en u-landernas kris. För att undvika ett sammanbrott i de ekonomiska, sociala och ekologiska systemen måste en rad olika delvis nya problem samtidigt angripas med kort- och långsiktiga åtgärder genom multi- och bilaterala insatser av både normativ och operativ karaktär. En översyn av u-landspolitiken bör därför ta sin utgångspunkt i

BO JERLSTRÖM är verksam vid UD:s u-avdelning.

* I denna avdelning välkomnas kommentarer till tidigare artiklar.

bla följande sammanflätade problem:

- Det första gäller de finansiella obalanserna mellan några få OPEC-länder och omvärlden. Majoriteten av u-länderna har fått sina bytesbalanser drastiskt försämrade under 1970-talet – direkt genom högre oljepriser och indirekt genom ökade importpriser på industrivaror – utan att de kunnat kompensera sig genom ökade exportpriser på sina råvaror eller lågförädlade produkter.

Ett land som Tanzania måste idag avsätta hälften av sina exportinkomster för att finansiera oljeimporten, mot 10 procent 1972. I Indien står konstbevattningspumpar stilla i brist på bränsle. Listan skulle kunna göras lång över hur den förändrade energisituationen på ett smärtsamt sätt, direkt och indirekt, griper in i de fattigaste människornas livssituation.

- Det andra problemet, som sammanhänger med det första, rör möjligheterna av en allvarlig skuldskris med oöverskådliga följder för hela det internationella finansiella systemet. En sak förefaller dock klar. Länder med låg kreditvärdighet, dvs flertalet u-länder, skulle drabbas mycket hårt. Enskilda u-länder har redan akuta svårigheter att betala av sina lån. Och de fattigaste u-ländernas importutrymme för inköp av bla livsmedel och andra nödvändighetsvaror beräknas minska under hela åttiotalet genom att räntor och amorteringar på gamla lån skjuter i höjden.

I ett kortsiktigt perspektiv är det naturligtvis frestande för i-länderna att minska sitt bistånd och införa ytterligare protektionistiska åtgärder mot u-ländernas export. Men på litet längre sikt måste det ligga i de flesta staters intresse att skapa ordnade former för finansiella överföringar till u-länderna. Annars kommer en fortgående politisk och social destabilisering att ske, som i sin förlängning utgör ett mycket allvarligt hot mot oss själva.

- På det ekologiska området är hundratusentals växt- och djurarter – ja kanske 20 procent av klotets totala bestånd – utrotningshotade inom en snar framtid. Den snabba ökenutbredningen och

avskogningen kommer att förändra klimatet i hela världen om inte samordnade regionala biståndsprogram snabbt kommer igång. Öknarnas utbredning sker för närvarande i en årstakt motsvarande den sammanlagda ytan av Skåne, Blekinge, Småland och Halland. Och med nuvarande avverkningstakt av tropisk regnskog reduceras den odlingsbara jorden i u-länder med en tredjedel på 20 år.

- Problemen på jordbrukssidan och med livsmedelsförsörjningen i u-länder som Myrdal framförallt inriktat sig på karaktäriseras av ungefär samma situation som inför livsmedelskrisen 1971. Orsakerna kan bland annat sökas i den globala produktionsminskningen, den snabbt växande befolkningen, krig och därmed ökande flyktingströmmar. Minskade lager av spannmål gör att vi globalt sett hamnar i en akut kris om ett allvarligt skördebakslag inträffar mot slutet av detta år.

Under alla omständigheter kan vi räkna med att katastrofåtgärder på livsmedelsområdet kommer att fortsätta öka under de närmaste åren i förhållande till mera långsiktigt inriktat bistånd. I det här sammanhanget bör det understrykas att det vore en illusion att tro att katastrofhjälp är mindre utsatt för korruption och missbruk än annat utvecklingsbistånd. Erfarenheterna från tex Biafra, Bangladesh, Uganda och Kampuchea talar för det.

Men även på lång sikt är försörjningsläget regionalt mycket oroande. Det gäller särskilt Afrika. Den enda reella lösningen ligger i en högre produktion i u-länderna själva. Men den kan inte komma till stånd utan förändringar av politiska, sociala och institutionella faktorer som befolkningsökningen, jordfördelningen, en prissättning som ensidigt gynnar stadsbefolkningen. Det verkar uppenbart att givarländerna och de internationella organisationerna måste utöva ett mycket hårdare tryck på mottagarländerna i det här avseendet. I Sahelområdet tex har livsmedelshjälpen närmast fått en permanent karaktär och i stor utsträckning fungerat som in-teckning för regeringarna i de här länderna att slippa

genomföra nödvändiga reformer.

Ett annat argument som talar för långsiktiga produktionshöjande insatser på jordbruksområdet är att export av spannmål väntas bli ett politiskt och ekonomiskt vapen på åttiotalet, liknande oljevapnet. Och det blir USA, den i särklass största nettoexportören, som får möjlighet att inlemma det vapnet i sin övriga arsenal. För många u-länder kom-

mer det att bli livsviktigt att vara USA:s bundsförvant om inte den inhemska livsmedelsproduktionen kan höjas.

Mot den här bakgrunden vill jag avsluta med det gamla kinesiska ordspråk som tidigare förts fram i de här sammanhangen: "Ger Du en människa en fisk, klaras hans behov idag – lär Du honom fiska, klaras hans behov för livet."